
Vědci soupeřili o peníze

Vědci soupeřili o peníze

Ministerstvo školství radikálně změnilo systém přidělování peněz na výzkum pro vysoké školy. Článek na toto téma vyšel v příloze Věda LN 15. ledna. Text vyvolal diskusi, kterou otiskujeme ve zkráceném rozsahu.

POLEMIKA

Oponenti ze Středozeří jsou vlídnější

Spolu s fakultními kolegy jsme opravdu šťastní, že se nám podařilo s naším jediným výzkumným záměrem uspět a získat potřebné finanční prostředky. Můj pocit spokojenosti však kalí procedura, na základě které ministerstvo školství peníze rozdělilo. Vzalo totiž za směrodatné posudky od dvou zahraničních a jednoho domácího oponenta. Zdálo by se, že tento přístup anonymního hodnocení musí být nejlepší, protože je objektivní. Zcela jistě neexistuje nic vhodnějšího pro veřejnou soutěž o individuální grantové projekty. Tato cesta je však velmi nešťastná v případě přidělování prostředků institucionálních na vědu a výzkum.

Jako místopředseda komise pro resortní hodnocení výzkumných záměrů biologických ústavů Akademie věd ČR jsem se přesvědčil, jak přísnost oponenta přímo souvisí s klimatickým pásmem země jeho původu. Skutečně bez nadsázky, oponenti ze Středozeří jsou vlídnější než oponenti ze Skandinávie, Skotska či Německa. Při resortním hodnocení Akademie věd se jednoznačně potvrdilo, že jenom na posudcích nelze spolehlivě stavět.

Akademie proto pozvala hodnotící komisi včetně oponentů přímo na jednotlivá pracoviště. Na místě proběhla jednodenní obhajoba dosavadních výsledků i plánovaného záměru. Je jistě nemyslitelné, aby na každé univerzitní pracoviště přijela kontrolní skupina hodnotitelů včetně oponentů. To by nebylo organizačně ani finančně únosné. Klíč k přiblížení se žádanému stavu je právě v práci meziresortních komisí a v nastavených pravidlech. Jinými slovy mnohem větší důraz klást na objektivní kvalitu předkladatelů a jejich dosavadní vědecké práce než na subjektivní pohledy oponentů.

Libor Grubhoffer

Ministerstvo podporuje také soukromé firmy

Jsem členkou přípravného týmu jednoho z neúspěšných záměrů, a tudíž jednou z "potrefených hus". V žádném případě však nepochybuji princip financování výzkumných institucí při vysokých školách na základě hodnocení kvality pracovišť. Postup použitý ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) ale vykazuje řadu zjevných nedostatků; o některých z nich se v článku zmiňujete.

Jedním ze základních problémů hodnocení výzkumných záměrů však bylo právě to, že zahraniční oponenti projektů těžko mohli tušit, o co se zde hraje, pokud zrovna nebyli ze Slovenska. Třeba britský oponent si nedovede představit, že by se srovnatelné prostředky rozdělovaly jinak než na základě důkladné komisionální evaluace minulé produktivity pracovišť, kdežto MŠMT po něm chce, aby rozhodoval především na základě slibů budoucích výstupů.

Průběh a kritéria hodnocení výzkumných institucí i celá procedura financování výzkumných záměrů by se měla stát tématem široké veřejné diskuse. Podobně jako kvalitu vědy na vysokých školách je nutno hodnotit i kompetenci institucí, které o financování rozhodují; troufám si dokonce tvrdit, že reforma vysokých škol by měla začít u příslušného odboru MŠMT. Pro budoucí vstupy do takové veřejné diskuse předkládám k úvaze několik námětů:

MŠMT rozděluje značné částky ze státního rozpočtu nejen vysokým školám, ale i institucím, které se školstvím ani vědou, tak jak je všeobecně chápána, nemají nic společného. Díky (možná záměrně nešťastné) formulaci zadání mohly o záměr požádat i soukromé firmy, nebo dokonce jiná ministerstva.

Zdaleka největší část přidělených prostředků směřuje do oblasti "průmyslu, informatiky a vojenství", ačkoli průmyslový výzkum ze zákona nesmí být podporován daným typem projektu. Nemalou část peněz spolkl zřejmě schválený výzkumný záměr ministerstva obrany. Vzhledem k povaze tématu přitom lze pochybovat, že tento záměr prošel stejným hodnotícím postupem jako konkurenční projekty, zejména hodnocením zahraničními oponenty. Proslýchá se dokonce, že k některým záměrům neměli z důvodu utajení přístup ani členové komise.

Postup hodnocení byl neprůhledný. Chybí informace o tom, jak ministerští úředníci převáděli bodové hodnocení dodané odbornými komisemi do členění záměrů na kategorie A, B, C a D. Hranice mezi kategoriemi byly přitom pro různé skupiny oborů nastaveny různě - podle údajů na stránkách MŠMT se v kategoriích A a B ocitlo např. 63 procent záměrů lékařských a jen 35 procent společenskovědních (podle objemu prostředků). Bodový zisk, který v kategorii lékařských věd bezpečně zaručoval klasifikaci B, v biologii a chemii odsuzoval projekt k propadu do kategorie C.

Není jasné, jaké informace měli k dispozici zahraniční oponenti projektů. Naopak se objevují neověřené zprávy, že závazek mlčenlivosti, který museli složit členové odborných komisí, byl nebo má být rozšířen nad zákonem vyžadovaný

rámec údajů o posuzování konkrétních projektů. Jinak řečeno, že se MŠMT možná snaží utajit informace, které by umožnily odhalit systémové chyby rozhodovacího procesu.

Fatima Cvrčková

K domněnkám

Chci uvést na pravou míru některé domněnky o hodnocení výzkumných záměrů uvedené v článku RNDr. Cvrčkové.

Výzkum a vývoj v České republice stejně jako jinde ve světě není doménou pouze vysokých škol a akademie věd, podílí se na něm i řada dalších výzkumných institucí nejrůznější právní formy. Okruh subjektů a podmínky způsobilosti, za kterých lze o podporu výzkumných záměrů žádat, stanoví zákon.

Pro jednotlivé typy uchazečů jsou tyto podmínky dány diferencovaně a okruh uchazečů ze soukromého sektoru se tak značně zužuje. Podmínky způsobilosti jsou jedinou oblastí, ve které zákon "neměří všem stejně", další požadavky na výzkumný záměr a podmínky poskytnutí podpory mezi typem uchazečů nerozlišují.

Možnost podat výzkumný záměr i jiným subjektem, než je vysoká škola, zákon výslovně uvádí, a není proto pravdou, že by šlo o "záměrně nešťastnou formulaci zadání". Pro představu: MŠMT podpoří výzkumné záměry částkou 2,4 mld. Kč, mimo sektor vysokých škol poputuje 29,7 mil. Kč, tj. 1,2 procenta celkové částky.

Žádný z návrhů výzkumných záměrů nebyl předložen v režimu utajovaných skutečností, Je pravdou, že hodnotící komise při stanovení oponentů výzkumných záměrů z resortu obrany vyhověla požadavku ministerstva obrany, aby tyto návrhy nebyly zasílány k posouzení do zahraničí. (Obsahují informace týkající se obranného výzkumu, které si mezi sebou nevyměňují ani státy NATO.) Ze čtyř výzkumných záměrů resortu obrany, ucházejících se o podporu, ji získá pouze jeden (ve výši 6 mil. Kč).

Na podporu výzkumu v oborech průmysl, informatika a vojenství směřuje 638 mil. Kč, tj. cca 26 procent rozdělovaných peněz. V těchto oborech bylo podáno 83 záměrů s požadavkem 1400 mil. Kč, tj. 29 procent celkové požadované částky. Přestože se v názvu skupiny oborů objevuje slovo průmysl, je i ve výzkumných záměrech z této oblasti podporován pouze základní a aplikovaný výzkum, nikoli průmyslový.

Hodnocení výzkumných záměrů je podrobně popsáno v právních předpisech a podle nich se také řídí. Komise postupovaly dle jednotné zveřejněné metodiky. Všichni účastníci hodnocení měli k dispozici textový návrh výzkumného záměru, přístup do registru informací o výsledcích výzkumu a meziresortní hodnotící komise i další podklady, které si vyžádali od MŠMT.

Meziresortní hodnotící komise posuzovaly téměř 400 výzkumných záměrů. Pracovalo v nich přes 120 odborníků z nejrůznějších vědních oborů a organizací, ponejvíce z vysokých škol a z akademie věd. Tito odborníci navrhovali i oponenty. Složení komisí je zveřejněno.

Po odevzdání výsledků hodnocení komisemi se muselo MŠMT vypořádat s několika fakty. V každé z šesti komisí byl různý počet návrhů výzkumných záměrů a každá komise měla jiné rozložení svých hodnocení. Proto MŠMT nepřistoupilo na prosté seřazení hodnocení výzkumných záměrů podle dosažených bodů, ale sdružilo návrhy do čtyř kategorií s využitím shlukové analýzy.

Václav Hanke

děkan Biologické fakulty JU v Českých Budějovicích * Přírodovědecká fakulta UK * ředitel odboru programů výzkumu a vývoje MŠMT